

«زن و مطالعات خانواده»

سال هفتم - شماره بیست و هفتم - بهار 1394

ص 52 - 23

تاریخ دریافت: 93/07/29

تاریخ پذیرش: 93/11/04

رابطه بین پیوند والدینی و اضطراب امتحان با نقش میانجی‌گری کمال‌گرایی در دانشجویان

بهناز بهزادی¹

دکتر فرحناز کیان‌ارثی²

چکیده

پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای کمال‌گرایی در رابطه بین پیوند والدینی و اضطراب امتحان دانشجویان می‌باشد. این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. بدین منظور از بین 586 نفر، 207 نفر از دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیضا به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و با استفاده از جدول مورگان، به وسیله پرسش‌نامه‌های پیوند والدینی پارکر و کمال‌گرایی، اضطراب امتحان مورد آزمون قرار گرفتند. یافته‌های حاصل به وسیله تحلیل مسیر مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج از نقش واسطه‌گری کمال‌گرایی حمایت کرد. الگوها برای هر یک از متغیرهای پیش‌بین برای پیش‌بینی متغیر ملاک از طریق متغیر رابط، متفاوت بود. یافته‌ها نشان داد رابطه صمیمانه پدر و مادر با واسطه‌گری نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال بر روی اضطراب امتحان اثر غیرمستقیم و منفی دارد. از طرفی تلاش برای وابستگی پدر اثری غیرمستقیم و مثبت از طریق واسطه‌گری نگرانی در مورد اشتباهات بر روی اضطراب امتحان دارد. همچنین بی‌توجهی پدر و مادر اثر غیرمستقیم و منفی که با واسطه‌گری نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال بر روی اضطراب امتحان داشته و تشویق به استقلال پدر با واسطه‌گری تردید نسبت به اعمال در فرزندان اثری غیرمستقیم و منفی داشته است. نتایج حاکی از آن است که در بسیاری از روابط والد-فرزندی نه تنها پدر نقش تأثیرگذاری در آینده فرزندان خواهد گذاشت، بلکه گاهی اوقات عملکرد مهم‌تری در مقایسه با مادر دارد.

واژه‌های کلیدی: اضطراب امتحان، پیوند والدینی، تحلیل مسیر، کمال‌گرایی

¹ - دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیضا، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، بیضا، ایران. نویسنده مسئول، behzadi@biau.ac.ir

² - استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

مقدمه

ساخت خانواده مجموعه‌ای نامرئی از انتظارات مربوط به عملکرد است، که شیوه‌های مرادده یا کنش‌های اعضا را سازمان می‌دهد. خانواده سیستمی است که عملکرد آن از طریق الگوهای مرادده‌ای صورت می‌گیرد. مرادوات یا کنش‌های تکراری، الگوهایی به وجود می‌آورند مبنی بر اینکه چطور، چه وقت و با چه کسی رابطه برقرار می‌شود و همین الگوها زیربنای سیستم خانواده را هم تشکیل می‌دهند. الگوهای مرادده‌ای، رفتار اعضای خانواده را منظم می‌کند (مینوچین¹، 1370؛ ترجمه ثنائی، 1390).

پیوند والدینی متغیری است که در آن به ارزیابی رفتار والدین از دیدگاه فرزندان می‌پردازد و به وسیله نظریه دلبستگی بالبی طراحی شده است (بهزادی، سروقد و سامانی، 1390). پیوند والدینی یکی از شیوه‌های جدید موجود در تربیت فرزند است که به عقیده بالبی² (2005) پیوندی بسیار متداول و موثر در روابط انسانی بوده و نقش مهمی در رشد شخصیت و کارکرد های روان شناختی دوران بزرگسالی ایفا می‌کند. بدون شک یکی از تحولات بسیار مهم در حوزه روان شناسی معاصر، نظریه دلبستگی بالبی است که اهمیت نقش تجارب هیجانی اولیه کودک با مراقب خود را در رشد هیجانی و شناختی فرد برجسته می‌سازد. بالبی عمیقاً معتقد بود دلبستگی‌هایی که در کودکی شکل می‌گیرند، بر بزرگسالی تأثیر می‌گذارد. از آنجایی که دلبستگی‌های کودکی برای رشد بعدی حیاتی هستند، بالبی معتقد بود محققان باید کودکی را مستقیماً بررسی کنند. نظریه دلبستگی از مشاهدات بالبی در این باره سرچشمه گرفت که بچه‌های انسان و نخستی‌ها (پریمات‌ها)، وقتی از مراقبت‌کننده اصلی‌شان جدا می‌شوند، یک رشته واکنش‌های روشنی را نشان می‌دهند. بالبی سه مرحله را در این اضطراب جدایی مشاهده کرد. بچه‌ها ابتدا زمانی را که مراقب آنها دور از دید قرار دارد، گریه می‌کنند، در برابر آرام شدن توسط دیگران مقاومت می‌کنند، و به جستجوی مراقیشان برمی‌آیند. این مرحله اعتراض است. در صورت ادامه یافتن جدایی، کودک ساکت، غمگین، منفعل، بی‌حال، و بی‌توجه می‌شوند. این مرحله ناامیدی نامیده می‌شود. آخرین مرحله تنها مرحله‌ای است که منحصر به انسان است و گسلس نام دارد. کودکان در این

---

¹- Minuchin

²- Bowlby

مرحله از لحاظ عاطفی، از سایر افراد، از جمله مراقبشان، گسلیده می‌شوند، وقتی مادرشان آنها را ترک می‌کند، دیگر ناراحت نمی‌شوند. زمانی که آنها بزرگتر می‌شوند، با دیگران با هیجان کمی تعامل می‌کنند، اما معاشرتی به نظر می‌رسند. با این حال، روابط میان‌فردی آنها سطحی و فاقد صمیمیت است.

نظریه بالبی بر این دو فرض اساسی استوار است: اولاً، مراقب پذیرا و قابل دسترس (معمولاً مادر) باید پایگاه امنی برای کودک به وجود آورد. کودک نیاز دارد بداند که این مراقب در دسترس و قابل اعتماد است. اگر قابل اعتماد بودن وجود داشته باشد، کودک بهتر می‌تواند هنگام کاوش کردن محیط، احساس اطمینان و امنیت کند. این رابطه پیونددهنده، در دلبسته شدن مراقب به کودک نقش مهمی دارد و به بقای کودک کمک شایانی می‌کند. فرض دوم نظریه دلبستگی این است که رابطه پیونددهنده (یا فقدان آن) درونی می‌شود و به عنوان یک مدل روانی عمل می‌کند که روابط دوستی و روابط عاشقانه بر آن استوار می‌شوند. بنابراین اولین دلبستگی پیونددهنده، برای هر رابطه‌ای اهمیت زیادی دارد، با این حال، برای اینکه این پیوند برقرار شود، کودک نباید فقط گیرنده منفعل رفتار مادر (مراقب) باشد، حتی اگر این رفتار از دسترس بودن و قابل اعتماد بودن خبر دهد (گول کاپسی و کوکوکر¹، 2006).

سبک دلبستگی، ارتباط بین دو نفر است نه صفتی که مادر به کودک اعطا کرده باشد. این یک خیابان دوطرفه است، کودک و مراقب باید نسبت به هم پاسخ‌دهنده باشند و باید بر رفتار یکدیگر تأثیر بگذارند (فیست و فیست²، 2002؛ ترجمه سید محمدی، 1387) از نظر بالبی، دلبستگی یکی از نیازهای بنیادین انسان‌ها است (قربانی، 1382). مطابق نظریه بالبی (1969-1982)، نقل از رضانی، شمس اسفندآباد و طهماسبی، 1386)، انسان با یک سیستم روانی-زیستی به نام سیستم رفتار دلبستگی متولد می‌شود. این سیستم، ارزش انطباقی داشته و فرد را به حفظ همبستگی و همجواری با افراد مهم زندگی یا تصاویر دلبستگی کسانی که کودک می‌تواند در موقعیت‌های تهدیدآمیز نزدیک آنها بماند تا شانس او برای سازش‌یافتگی و بقا افزایش یابد، سوق می‌دهد. هدف این سیستم در کودک، دستیابی به یک احساس ایمنی و حمایت‌شدگی واقعی یا ادراک شده از تعامل نزدیک و صمیمی با تصویر دلبستگی است (آینسورث³، 1989؛ هازن و

¹- GulKapci & Kucuker

²- Jess Feist & Gregory J Feist

³- Ainsworth

شاور¹، 1994؛ میکولینسر و شاور²، 2005؛ نقل از رضانی و همکاران، (1386). به عقیده بالبی (1980)، نقل از برک³، 2001؛ ترجمه سیدمحمدی، (1385)، کودکان در نتیجه تجربیات خود در طول چهار مرحله، پیوند عاطفی با ثباتی با مراقبت‌کننده برقرار می‌کنند که در غیاب والدین می‌توانند از آن به عنوان یک پایگاه امن، استفاده کنند. این تصویر ذهنی، الگو یا راهنمایی برای کلیه روابط صمیمی در آینده می‌شود، از کودکی و نوجوانی تا دوران بزرگسالی (برترون⁴، 1992؛ نقل از برک، 2001؛ ترجمه سیدمحمدی، (1385).

کمال‌گرایی به تمایل پایدار فرد به وضع معیارهای کامل و دست‌نیافتنی و تلاش برای تحقق آنها اشاره دارد (برنز⁵، 1980) که با ارزشیابی‌های انتقادی از عملکرد شخصی همراه است (فراست، مارتن، لاهارت و روزنبلت⁶، 1990). کمال‌گرایی یک الگوی پایدار فکر و رفتار است که به میزان کمی در طی زمان تغییر می‌کند، برعکس سایر حالات انسان مانند ترس و یا اضطراب که در موقعیت خاصی ظاهر می‌شود (آنتونی و سوینسون⁷، 1998؛ آنشل، ودربای، کانگ و وستون⁸، 2002؛ نقل از آنشل و ودربای و کانگ و وستون، 2009). تحقیقات مختلف، کمال‌گرایی را به عنوان یک صفت پایدار شخصیتی، که از اوایل زندگی تشکیل می‌شود در نظر می‌گیرند (فراست و هندرسون⁹، 1991؛ نقل از آنشل و همکاران، 2009).

تعاریف زیادی از کمال‌گرایی توسط نظریه پردازان ارائه شده است که به تعدادی از آنها اشاره خواهد شد. هولندر¹⁰ (1987) کمال‌گرایی را توقع بی‌اندازه شخص از خود و دیگران در مورد کیفیت عملکرد می‌داند. کمال‌گرایی نیاز شدید فرد برای انجام تمام کارها به طور کاملاً بی‌نقص می‌باشد (فلت و هوویت¹¹، 2002). همچنین فلت، هویت، بلنک استین و ابرین¹² (1991) عقیده دارند که کمال‌گرایی قرار دادن استانداردهای

¹ - Hazan & Shaver

² - Mikulincer & Shaver

³ - Berk

⁴ - Bretherton

⁵ - Burns

⁶ - Frost, Marten, Lahart, & Rosenblate

⁷ - Anthony & Sevinson

⁸ - Anshel, Weatherby, Kang, & Watson

⁹ - Henderson

¹⁰ - Holender

¹¹ - Fellet & Hewitt

¹² - Fellet, Hewitt, Blankstein & O'Brien

بسیار بالا برای عملکرد است که همواره همراه با گرایش به ارائه ارزیابی‌های بسیار انتقادی از خویش می‌باشد.

به بیان ساده، انسان‌های کمال‌گرا کسانی هستند که گرایش بسیار زیادی به ناتمام گذاشتن کارهای خود دارند و اغلب نگرانی عمیق و توأم با شک در مورد کیفیت عملکرد خود دارند (برنز، 1980؛ نقل از غفارثرم و شیرازی‌زاده، 1390). چنین افرادی همواره در تلاش برای انجام کارهای کاملاً بدون نقص‌اند و احساس وجود کوچکترین خطا باعث می‌شود تا کل کار را یک شکست تلقی کنند. این احساس شکست به نوبه خود به انتقاد شدید از خود و افسردگی (بلت¹، 1995) و یا اضطراب می‌انجامد (کاوامورا، هونت، فروست و دیبارتولو²، 2001).

مفهوم کمال‌گرایی از دیرباز مورد توجه روان‌شناسان بوده است. فروید کمال‌گرایی را به کنش‌وری فرامن افراط‌گر نسبت داده است (بشارت، 1383؛ نقل از شریفی درآمدی، نیکنام و گیوه چی، 1390). آدلر³ (1956) معتقد است که وجود استانداردهای بالای کمال‌گرایانه برای سلامتی فکری و ذهنی ضروری می‌باشد. پژوهش‌های متعددی کارکرد دوگانه کمال‌گرایی را نشان داده است، کارکردی که خبر از چند بعدی بودن سازه کمال‌گرایی دارد، دو بعد بهنجار و نابهنجار (کوک و کرنی⁴، 2009). هامچک⁵ (1978) کمال‌گرایی را به دو بعد بهنجار (مثبت، سالم، سازش‌یافته و کارکردی) و نابهنجار (منفی و ناسازش‌یافته) تقسیم می‌کند. کمال‌گرایی نرمال وضعیتی است که رسیدن به رضایت برای فرد کاملاً معمول و دست‌یافتنی است و از طرف دیگر کمال‌گرایی نوروپیک وضعیتی است که رسیدن به رضایت از طریق عملکرد، کاملاً دور از دسترس است (نقل از آنشل و همکاران، 2009).

یکی از مهم‌ترین عامل‌هایی که در رشد کمال‌گرایی مؤثر است تأثیر شیوه‌های فرزندپروری و سبک دلبستگی است (رم⁶، 2005؛ نومیستر⁷، 2002). یکی دیگر از

¹- Blatt

²- Kawamura, Hunt, Frost & DiBartolo

³- Adler

⁴- Cook & Kearney

⁵- Hamachek

⁶- Ram

⁷- Neumiester

حوزه‌های پژوهش که توجه بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرده است، ارتباط بین کمال‌گرایی و سایر متغیرهای روانی از جمله اضطراب می‌باشد.

اضطراب امتحان به عنوان پدیده‌ای شایع و مهم آموزشی، با اضطراب عمومی ارتباط نزدیک دارد و رابطه تنگاتنگی با عملکرد و پیشرفت تحصیلی دارد (ابوالقاسمی، 2002)، با این حال دارای ویژگی‌ها و مشخصه‌های خاصی است که آن را از اضطراب عمومی مجزا می‌سازد (ساراسون¹، 1980). اضطراب امتحان به نوعی اضطراب یا هراس اجتماعی خاص اشاره دارد که فرد را درباره توانایی‌هایش دچار تردید می‌کند و پیامد آن کاهش توان مقابله در موقعیت‌های مستلزم ارزیابی و بنابراین حل مسأله (مانند موقعیت امتحان) است (پرسونز²، 2008). اضطراب در حد سازنده ما را وا می‌دارد که برای انجام امور خود به موقع و مناسب تلاش کرده و به این ترتیب زندگی خود را بارورتر و با دوام-تر سازیم (ابوالقاسمی، اسدی مقدم، نجاریان و شکرکن، 1996) اما حالت مرضی اضطراب در موقعیت‌های تحصیلی باعث کاهش عملکرد تحصیلی و یادگیری می‌شود. تغییر در فشار خون و میزان ضربان قلب، ضعف، سرگیجه، آشفتگی معده، به هم خوردن ساعات خواب و آرامش، تغییر در میل به غذا و ترشح هورمون آدرنالین از نشانه‌های اضطراب امتحان است (بارون و برن³، 1994).

از آنجایی که موفقیت یا شکست در آزمون‌ها ممکن است بر کل زندگی آزمون-شوندگان اثرگذار باشد، وضعیت آزمون‌قادر است در دانش‌آموزان اضطراب ایجاد کند (هونگ و کارستنسون⁴، 2002). در اضطراب امتحان بسیاری از فرآیندهای شناختی و توجهی با عملکرد مؤثر فرد تداخل می‌کنند و برخی از دانش‌آموزان و دانشجویان در مراحل مختلف، قبل از امتحان، هنگام امتحان و بعد از امتحان به اضطراب دچار می‌شوند و این امر سبب می‌شود که فرآیندهای شناختی و توجهی با عملکرد مؤثر فرد تداخل ایجاد کرد (به‌پژوه و همکاران، 2009؛ نقل از ماردپور و نجفی، رفعت ماه، 1391). عوامل مؤثر در ایجاد اضطراب امتحان را می‌توان در یک طبقه‌بندی کلی به سه دسته عوامل شخصیتی (عزت نفس پایین، منبع کنترل بیرونی، اضطراب عمومی، خودکارآمدی پایین، مهارت‌های نامناسب مطالعه و درماندگی آموخته شده)، آموزشی

¹- Sarason

²- Persones

³- Baron & Byrne

⁴- Hong & Karstenson

(درس‌ها و امتحان‌های دشوار، انتظارهای نابجای معلم، محدودیت‌های زمانی، محیط نامناسب امتحان، نور نامناسب و وجود عوامل مزاحم مانند سر و صدا) و خانوادگی (شیوه‌های فرزندپروری، انتظارات بیش از حد پدر و مادر، تنبیه و سرزنش کردن و تشویق نکردن و وضعیت اقتصادی - اجتماعی پایین) تقسیم کرد (ابوالقاسمی و نجاریان، 1999؛ بشارت، 2004؛ نقل از آقایی، عابدی و جمالی پاقلعه، 1391).

در پیشینه پژوهش حاضر می‌توان به نتایج پژوهشی که توسط عزیززاده صحرایی، خسروی و بشارت (1388) انجام شد، اشاره کرد که بین کارایی خانواده و خرده‌مقیاس‌های آن با کمال‌گرایی مثبت رابطه مثبت و با کمال‌گرایی منفی رابطه منفی و معناداری وجود داشته است. غفاری و ارفع بلوچی (1390) در یافته‌های پژوهشی خود دریافتند که توجه به باورها و ادراکات افراد در مورد خود و توانمندی‌هایشان، و همچنین توجه به متغیرهای انگیزشی اثرگذار بر عملکرد افراد در تمامی موقعیت‌های آموزشی حایز اهمیت و توجه فراوان می‌باشد. نتایج پژوهش خرمی راد، ارسنگ، احمدی طهران و دهقانی (1392) نشان داد که پرداختن به مقوله هوش معنوی در کاهش اضطراب امتحان و بهبود عملکرد تحصیلی دانشجویان با ارزش و تأثیرگذار می‌باشد. پژوهشی که پارکر¹ (1979)، برای بررسی بین ادراک از والدین و ارتباط آن با اضطراب در گروه نمونه دانشجویان انجام داد، نتایج نشان داد، بین مراقبت کم و کنترل کم مادر با اضطراب، رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بالاترین سطوح اضطرابی در کسانی که پدر و مادرشان رفتاری حاکی از کنترل بی‌اثر داشتند، دیده می‌شد. همچنین بین مراقبت کم و کنترل کم مادر با اضطراب رابطه معناداری وجود داشت.

در یک مطالعه کنترل‌شده متشکل از 50 نفر از کسانی که اختلالات اضطرابی در آنها تشخیص داده شده بود و یک گروه که فاقد علائم اضطرابی بودند، ادراک از والدین مورد ارزیابی قرار گرفت. بیماران مراقبت کمتر والدین خود را نسبت به گروه عادی گزارش کردند (پارکر، 1981). در پژوهشی دیگر تحت عنوان: گزارشی از خصوصیات والدین در ارتباط با صفات افسردگی و سطوح اضطرابی در گروه غیربالینی که توسط پارکر (1982) صورت گرفت، نتایج نشان داد که نمرات بالای به دست آمده از آزمون اضطراب با مراقبت پائین والدین و کنترل بالای والدین همراه بوده است و در واقع دو عامل مراقبت پایین و کنترل بالای والدین پیش‌بینی‌کننده قدرتمندی برای صفات

¹ - Parker

اضطرابی در آزمودنی‌ها اعلام شدند. در مطالعه دیگری توسط پارکر (1986) که بر روی گروه نمونه دوقلوهای همسان و غیرهمسان صورت گرفت، سطوح اضطراب با مراقبت پایین مادران، مراقبت پایین پدران، کنترل بالای مادران و کنترل بالای پدران گزارش شد.

مرسکی، لائو، رسل، بروک، جیمز، لاپرانو، نیلسن و نیلسورس¹ (1987) در پژوهشی، بیماران مبتلا به اختلال درد را با پرسش نامه پیوند والدینی و مقیاس اضطراب تحت مطالعه و بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که نمرات به دست آمده از مقیاس اضطراب با مراقبت کم پدر و مادر و کنترل بالای پدر و مادر مرتبط بوده است.

در یک بررسی تفاوت‌های جنسیتی در عوامل آسیب‌پذیری روانی- اجتماعی در دانشجویان پزشکی مورد مطالعه قرار گرفت. در این مطالعه مشکلات روانی از جمله اضطراب و مصرف الکل در میان زنان و مردان بررسی شد. این بررسی طی دو مرحله (قبل و بعد از درمان) انجام شد. نتایج نشان داد که بعد از درمان، سطح اضطراب در زنان افزایش و در مردان کاهش یافته بود. با این حال مقدار الکل مصرفی توسط مردان افزایش یافته بود. در بررسی‌های ادراک از والدین از سوی آزمودنی‌ها، نتایج نشان داد که نمرات به دست آمده از اضطراب در هر دو مرحله با کنترل والدین، رابطه داشته است (ریچمن و فلاهرتی²، 1990).

لئون و لئون³ (1990)، مطالعه‌ای بر روی دو گروه (اختلالات اضطرابی و افسردگی) انجام داد. نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین این گروه‌ها از نظر ارزیابی والدین وجود دارد. گروهی، والدین خود را با رفتاری متشکل از مراقبت بالا و کنترل پایین ارزیابی کردند. در حالی که گروه دیگر، مراقبت کم و کنترل بالا را از والدین خود گزارش کردند. هم‌چنین در این پژوهش، نقش پدر مهم‌تر ارزیابی شد. فاراولی، پانیچی، پالاتتی، پترنیتی، گرکیو و ریولی⁴ (1991)، در یک مطالعه بالینی، 32 نفر از کسانی که برچسب تشخیصی اختلال اضطرابی فوبی (ترس از مکان‌های شلوغ) داشتند مورد ارزیابی ادراک از والدین قرار گرفتند. نتایج نشان داد که مراقبت کمتر و کنترل بیشتر از

¹- Merskey, Lau, Russell, Brooke, James, Laprano, Neilsen & Tilsworth

²- Richman & Flaherty

³- Leon CA & Leon A

⁴- Faravelli, Panichi, Pallanti, Paterniti, Grecu & Rivelli

سوی والدین به وسیله آزمودنی‌ها گزارش شد که البته مادران نقش بیشتری را در این نتیجه‌گیری ایفا می‌کردند.

سیلاو، پارکر، هدزی پاولوویک، منیکا، اساگار و بلسزینسکی¹ (1991)، بررسی خود را در گروهی از مبتلایان به اختلالات اضطرابی انجام داد. آنها والدین خود را با مراقبت کم مادر و کنترل زیاد پدر، ارزیابی کردند. چامبرز، پاور و دیورهام² (2004)، در بررسی در میان افراد مضطرب، دریافتند که افراد مضطرب والدین خود را بیشتر به صورت مراقبت کم و کنترل زیاد ارزیابی کرده‌اند. کوبوری، یوشی، کودو و اتسوکی³ (2011) دریافتند که کمال‌گرایی مثبت و منفی در نوازندگان پیش‌بینی کننده اضطراب در آنهاست. همچنین تحقیقی که بوسیله بریتی، وینر و کارتون⁴ (2012) انجام گرفت نشان داد که کمال‌گرایی (در خرده‌مقیاس استانداردهای شخصی) ارتباط معکوسی با اضطراب امتحان دارد.

در پژوهشی که توسط گیاکوماکیا، روسوسب، زوراراکیب، اسپانوراکیسب، ماوریکاکیا، تاپاکیسد و بیتسیوسب⁵ (2013) انجام شد نتایج نشان داد که خصوصیات اضطراب و اسکیزوتاییبی به طور قابل توجهی با میزان بالای حمایت افراطی مادر و میزان کم مراقبت یا توجه پدر رابطه دارد.

اگر چه مطالعات زیادی در زمینه اضطراب امتحان و کمال‌گرایی و بررسی ارتباط آنها با سایر متغیرها صورت گرفته، اما خلاء موجود در پژوهش‌ها نشان‌دهنده این است که خانواده به عنوان اولین محیط اثرگذار بر فرد، کمتر مورد بررسی قرار داده است. یکی از چالش‌های موجود پرداختن به موضوع با اهمیت خانواده است که متأسفانه پژوهش‌های فعلی کمتر به این مقوله و بررسی ارتباط آن با متغیر مهم آموزشی اضطراب و متغیر شخصیتی کمال‌گرایی پرداخته است. پژوهش حاضر به بررسی نقش واسطه‌ای کمال‌گرایی در رابطه بین پیوند والدینی و اضطراب امتحان در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیضا می‌پردازد که دیاگرام مسیرهای آن در شکل‌های 1 و 2 قابل مشاهده است.

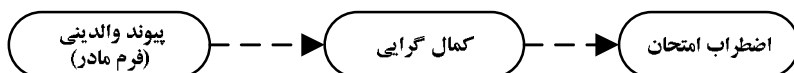
¹- Silove, Parker, Hadzi-Pavlovic, Manicavasagar & Blaszczynski

²- Chambers, Power & Durham

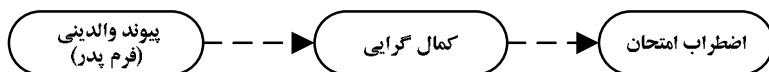
³- Kobori, Michiko, Kazutoshi & Tatsuyuki

⁴- Britty, Weiner, Joun & Carton

⁵- Giakoumakia, Roussosb, Zourarakib, Spanoudakisb, Mavrikakia, Tsapakisd, & Bitsiosb

شکل 1: دیاگرام مسیرهای متغیرهای پژوهش در فرم مادر

شکل 2: دیاگرام مسیرهای متغیرهای پژوهش در فرم پدر

ابزار و روش

در این پژوهش، برای آزمون مدل مفهومی و نظری تحقیق که معمولاً یک مدل نظری متشکل از ساخت روابط بین متغیرهای مستقل است از روش تحلیل مسیر استفاده می‌شود. الگوی پژوهش حاضر، الگوی غیربازگشتی می باشد.

در پژوهش حاضر، جامعه آماری شامل دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیضا (586 نفر) و نمونه‌های آماری شامل 207 نفر متشکل از 95 زن و 112 مرد (220 پرسش نامه جمع‌آوری شد که پس از کنار گذاشتن پرسش نامه‌های مخدوش، 207 پرسش نامه وارد روند تجزیه تحلیل شد) از دانشجویان است که از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و با استفاده از جدول مورگان به طور تصادفی انتخاب شدند. در زمینه پر کردن پرسشنامه‌ها بطور کامل برای دانشجویان توضیح داده شد. داده‌های به دست آمده از طریق نرم افزارهای SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار سنجش: در این پژوهش از سه پرسشنامه جهت برآورد سه متغیر تعریف شده، استفاده شده است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

الف) پرسش نامه پیوند والدینی

ابزار اندازه‌گیری پیوند والدینی (PBI)¹ برداشت نوجوان از کنترل و مراقبت والدین را اندازه‌گیری می‌کند. این ابزار از پاسخگویان می‌خواهد که برداشت حداکثر تا 16 سالگی خود را از والدینشان گزارش کنند. پرسش نامه از 50 عبارت (25 گویه فرم مادر و 25 گویه فرم پدر) تشکیل می‌شود که آزمودنی می‌تواند میزان موافقت خود را با آنها با استفاده از مقیاس لیکرت (با نمره‌گذاری از 0 تا 3) نشان دهد. بهزادی

¹ - Parental Bonding Instrument

و همکاران (1390) ساختار عاملی این پرسش نامه را ساختاری باثبات و با اعتبار و روایی مناسب و پایایی خرده مقیاس های فرم مادر (0/77 تا 0/80) و فرم پدر (0/72 تا 0/82) را مطلوب ارزیابی کردند. مقدار آلفای کرونباخ در این پژوهش در پرسش نامه فرم مادر (رابطه صمیمانه: 0/75، تلاش برای وابستگی: 0/70، بی تفاوتی: 0/73 و تشویق به استقلال: 0/76) و برای فرم پدر (رابطه صمیمانه: 0/83، تلاش برای وابستگی: 0/78، بی تفاوتی: 0/79 و تشویق به استقلال: 0/71) بوده است.

ب) پرسش نامه کمال‌گرایی

مقیاس کمال‌گرایی چند بعدی فراست (فراست و دیگران، 1990) 35 سؤال دارد. پاسخ‌ها در لیکرت 5 درجه‌ای (از 1 تا 5) تنظیم شده‌اند. این پرسش نامه دارای شش زیرمقیاس است که از جمع چهار زیرمقیاس نگرانی افراطی درباره اشتباهات، درک شخص از انتقادات والدین، درک شخص از انتظارات والدین و تمایل به شک و تردید کمال‌گرایی منفی به دست می‌آید و از جمع دو زیرمقیاس گرایش به نظم و سازمان‌یافته بودن و معیارهای عملکرد شخصی کمال‌گرایی مثبت بدست می‌آید. نمره کمال‌گرایی کل از مجموع زیر مقیاس از شش مقیاس به جز نظم به دست می‌آید. بیطرف و همکاران (1389)، ضریب همسانی درونی را 0/89 و ضریب بازآزمایی به فاصله یک هفته را 0/90 گزارش کرده و همچنین روائی مناسب پرسشنامه را تأیید نمودند. میزان آلفای کرونباخ محاسبه شده در این پژوهش 0/84 می‌باشد.

ج) پرسش نامه اضطراب امتحان

این پرسش نامه مشتمل بر 25 ماده است که آزمودنی بر اساس یک مقیاس چهار گزینه‌ای به آن پاسخ می‌دهد. حداقل نمره در این آزمون صفر و حداکثر آن 75 است. هر چه فرد نمره بالاتری کسب کند نشان‌دهنده اضطراب بیشتر است، کسب نمره 43 و بالاتر نشان‌دهنده اضطراب امتحان بالا و یا غیرعادی و امتیازات پائین‌تر از 43 نشان می‌دهد که فرد اضطراب امتحان غیرعادی ندارد (ابوالقاسمی و همکاران، 1375). پایایی این پرسش نامه برای دختران 0/88، برای پسران 0/86 و برای کل نمونه 0/77 گزارش شده است. روائی ملاکی از طریق همبسته‌سازی امتیازات با مقیاس عزت نفس کوپر اسمیت برای کل نمونه، دختران و پسران به

ترتیب 0/57، 0/68 و 0/43 گزارش شده است (ابوالقاسمی و همکاران، 1375). آلفای کروناخ محاسبه شده در این تحقیق برای این پرسش نامه 0/93 می‌باشد.

یافته‌ها

فرضیه‌های پژوهش

- 1- پیوند والدینی بر کمال‌گرایی اثر مستقیم دارد.
- 2- پیوند والدینی از طریق متغیر واسطه‌ای کمال‌گرایی بر اضطراب امتحان اثر غیرمستقیم دارد.

در این پژوهش، برای آزمون مدل مفهومی و نظری تحقیق که معمولاً یک مدل نظری متشکل از ساخت روابط بین متغیرهای مستقل است از روش تحلیل مسیر استفاده می‌شود. الگوی پژوهش حاضر، الگوی غیربازگشتی است. انعطاف‌پذیری مثبت متغیر مستقل، گرایش به تفکر انتقادی متغیر واسطه‌ای و سبک‌های هویت متغیر وابسته است. مبنای تجزیه و تحلیل مدل‌های علی، ماتریس همبستگی است. به منظور سازماندهی، خلاصه کردن، توصیف و تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده از نمونه‌های آماری، میانگین، انحراف استاندارد، واریانس، حداقل و حداکثر نمرات و محدوده نمرات برای متغیرهای پژوهش محاسبه گردیده است که در جدول 1 قابل مشاهده است.

ماتریس همبستگی متغیرهای مورد بررسی در جدول 2 ارائه می‌شود. با توجه به داده‌های جدول 2، نتایج این جدول نشان می‌دهد که نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال بیشترین همبستگی را با اضطراب امتحان نشان می‌دهند.

جدول 1: میانگین، انحراف استاندارد، واریانس، حداقل و حداکثر نمرات برای متغیر پیوند

والدینی، کمال‌گرایی و اضطراب امتحان

حداکثر نمره	حداقل نمره	واریانس	انحراف استاندارد	میانگین		
21	2	15/68	3/96	15/80	رابطه صمیمانه	فرم مادر
20	0	18/35	4/28	8/15	تلاش برای وابستگی	
15	0	9/54	3/09	11/97	بی‌تفاوتی	
18	0	13/83	3/72	6/85	تشویق به استقلال	
24	1	29/01	5/38	16/62	رابطه صمیمانه	فرم پدر
21	0	20/10	4/48	6/71	تلاش برای وابستگی	
12	2	7/29	2/70	8/66	بی‌تفاوتی	
18	0	16/33	4/04	6/53	تشویق به استقلال	
44	11	38/08	6/17	24/42	نگرانی در مورد اشتباهات	کمال‌گرایی
19	4	7/61	2/76	10/39	انتقاد والدین	
20	4	10/28	3/20	10/87	تردید نسبت به اعمال	
35	14	17/79	4/21	25/32	استانداردهای فردی	
25	7	12/33	3/51	17/60	انتظارات والدین	
30	8	23/83	4/88	23/91	نظم و ترتیب	
147	69	196/26	14	112/51	کمال‌گرایی کل	
75	0	277/66	16/66	35/63	اضطراب امتحان	

جدول 2: همبستگی عوامل مقیاس‌های پیوند والدینی (فرم مادر و فرم پدر)، کمال‌گرایی و

اضطراب امتحان

اضطراب امتحان	تشویق به استقلال		بی‌تفاوتی		تلاش برای وابستگی		رابطه صمیمانه		ابعاد
	فرم پدر	فرم مادر	فرم پدر	فرم مادر	فرم پدر	فرم مادر	فرم پدر	فرم مادر	
	0/394 ^{**}	0/083	0/171 [*]	-0/207 ^{**}	0/124	0/206 ^{**}	0/192 ^{**}	-0/187 ^{**}	نگرانی در مورد اشتباهات
	0/112	0/205 ^{**}	0/266 ^{**}	-0/384 ^{**}	-0/306 ^{**}	0/215 ^{**}	0/224 ^{**}	-0/365 ^{**}	انتقاد والدین
	0/369 ^{**}	0/223 ^{**}	0/273 ^{**}	-0/248 ^{**}	-0/215 ^{**}	0/094	0/214 ^{**}	-0/136	تردید نسبت به اعمال
	-0/022	-0/069	-0/200 ^{**}	0/166 [*]	0/195 ^{**}	-0/078	-0/029	0/084	استانداردهای فردی
	0/077	0/022	0/016	0/051	0/072	0/183 [*]	0/075	0/001	انتظارات والدین
	-0/082	-0/077	-0/081	0/232 ^{**}	0/179 [*]	-0/145 [*]	-0/246 ^{**}	0/117	نظم و ترتیب
	1	0/141	0/185 ^{**}	-0/094	-0/042	0/100	0/122	-0/006	اضطراب امتحان

* P< 0/05, **P< 0/01, ***P<0/001

به منظور بررسی نتایج مربوط به تحلیل مسیر به وسیله روش بارون و کنی، ابتدا، تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای واسطه‌ای (خرده‌مقیاس‌های کمال‌گرایی) از روی متغیر برونزاد (پیوند والدینی، فرم پدر و فرم مادر) به شیوه همزمان، سپس تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای درون‌زاد (اضطراب امتحان) از روی متغیر برونزاد (پیوند والدینی، فرم پدر و فرم مادر) و در نهایت تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای درون‌زاد (اضطراب امتحان) از روی متغیر برونزاد (پیوند والدینی، فرم پدر و فرم مادر) و واسطه‌ای (کمال‌گرایی) به روش همزمان با ورود داده‌ها به صورت سلسله مراتبی انجام شد که در جدول‌های 3 تا 6 قابل مشاهده است.

جدول 3: نتایج رگرسیون چندگانه متغیر واسطه‌ای (کمال‌گرایی) از روی متغیر برونزاد (پیوند والدینی - فرم مادر)

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	R	R ²	F	β
نگرانی در مورد اشتباهات	رابطه صمیمانه	0/192	0/037	7/315**	-0/192**
	تلاش برای وابستگی	0/192	0/037	7/366**	0/192***
	بی تفاوتی	0/124	0/015	3/005	-0/124
	تشویق به استقلال	0/171	0/029	5/790**	0/171**
انتقاد والدین	رابطه صمیمانه	0/265	0/070	14/552***	-0/265***
	تلاش برای وابستگی	0/224	0/050	10/126**	0/224**
	بی تفاوتی	0/306	0/094	19/872***	-0/306***
	تشویق به استقلال	0/266	0/071	14/629***	0/266***
تردید نسبت به اعمال	رابطه صمیمانه	0/152	0/023	4/533*	-0/152*
	تلاش برای وابستگی	0/214	0/046	9/197**	0/214***
	بی تفاوتی	0/215	0/046	9/329**	-0/215***
	تشویق به استقلال	0/273	0/074	15/442***	0/273***
استانداردهای فردی	رابطه صمیمانه	0/177	0/031	6/208*	0/177*
	تلاش برای وابستگی	0/029	0/001	0/162	-0/029
	بی تفاوتی	0/195	0/038	7/558**	0/195**
	تشویق به استقلال	0/200	0/040	8/024**	0/200**
انتظارات والدین	رابطه صمیمانه	0/024	0/001	0/110	0/024
	تلاش برای وابستگی	0/075	0/006	1/085	0/075
	بی تفاوتی	0/072	0/005	0/990	0/072
	تشویق به استقلال	0/016	0/000	0/049	0/016
نظم و ترتیب	رابطه صمیمانه	0/169	0/029	5/644	0/169
	تلاش برای وابستگی	0/246	0/060	12/326***	-0/246***
	بی تفاوتی	0/176	0/032	6/391*	-0/179
	تشویق به استقلال	0/081	0/007	1/265***	-0/081

*P<0/05, **P<0/01, ***P<0/001

جدول 4: نتایج رگرسیون چندگانه متغیر واسطه‌ای (کمال‌گرایی) از روی متغیر برونزاد (پیوند والدینی، فرم پدر)

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	R	R ²	F	β
نگرانی در مورد اشتباهات	رابطه صمیمانه	0/187	0/035	6/961**	-0/187**
	تلاش برای وابستگی	0/206	0/042	8/486**	0/206**
	بی‌تفاوتی	0/207	0/043	8/598**	-0/207**
	تشویق به استقلال	0/083	0/007	1/344	0/083
انتقاد والدین	رابطه صمیمانه	0/365	0/133	29/457***	-0/365***
	تلاش برای وابستگی	0/215	0/046	9/326**	-0/215**
	بی‌تفاوتی	0/384	0/147	33/148***	-0/384***
	تشویق به استقلال	0/205	0/042	8/433**	0/205**
تردید نسبت به اعمال	رابطه صمیمانه	0/136	0/019	3/643	-0/136
	تلاش برای وابستگی	0/094	0/009	1/705	0/094
	بی‌تفاوتی	0/248	0/062	12/600***	-0/248**
	تشویق به استقلال	0/223	0/050	10/044**	0/223**
استانداردهای فردی	رابطه صمیمانه	0/084	0/007	1/354	0/084
	تلاش برای وابستگی	0/078	0/006	1/181	-0/078
	بی‌تفاوتی	0/166	0/027	5/415*	-0/166*
	تشویق به استقلال	0/069	0/005	0/919	-0/069
انتظارات والدین	رابطه صمیمانه	0/001	0/000	0/000	0/001
	تلاش برای وابستگی	0/183	0/033	6/625*	0/183*
	بی‌تفاوتی	0/051	0/003	0/506	0/051
	تشویق به استقلال	0/022	0/000	0/095	0/022
نظم و ترتیب	رابطه صمیمانه	0/117	0/014	2/662	0/117
	تلاش برای وابستگی	0/145	0/021	4/129*	-0/145*
	بی‌تفاوتی	0/232	0/054	10/925**	0/232***
	تشویق به استقلال	0/077	0/006	1/144	-0/077

* P< 0/05, ** P< 0/01, *** P<0/001

جدول 5: نتایج رگرسیون چندگانه متغیر درونزاد (اضطراب امتحان) از روی متغیر برونزاد (پیوند والدینی، فرم مادر) و متغیر واسطه‌ای (کمال‌گرایی)

متغیر ملاک	متغیر پیش بین	R	R ²	F	β
اضطراب امتحان	رابطه صمیمانه	0/453	0/205	6/870***	-0/083
	نگرانی در مورد اشتباهات				0/318***
	انتقاد والدین				-0/081
	تردید نسبت به اعمال				0/223
	استانداردهای فردی				-0/067
	انتظارات والدین				-0/013
	نظم و ترتیب				-0/010
	تلاش برای وابستگی				-0/024
	نگرانی در مورد اشتباهات				0/301***
	انتقاد والدین				-0/036
	تردید نسبت به اعمال				0/222
	استانداردهای فردی				-0/054
	انتظارات والدین				-0/013
	نظم و ترتیب				0/001
	بی‌تفاوتی				-0/055
نگرانی در مورد اشتباهات	-0/305***				
انتقاد والدین	-0/018				
تردید نسبت به اعمال	-0/230***				
استانداردهای فردی	-0/061				
انتظارات والدین	0/015				
نظم و ترتیب	-0/008				
تشویق به استقلال	0/083				
نگرانی در مورد اشتباهات	0/298***				
انتقاد والدین	-0/050				
تردید نسبت به اعمال	0/209***				
استانداردهای فردی	-0/032				
انتظارات والدین	-0/013				
نظم و ترتیب	-0/012				

* P< 0/05, **P< 0/01, ***P<0/001

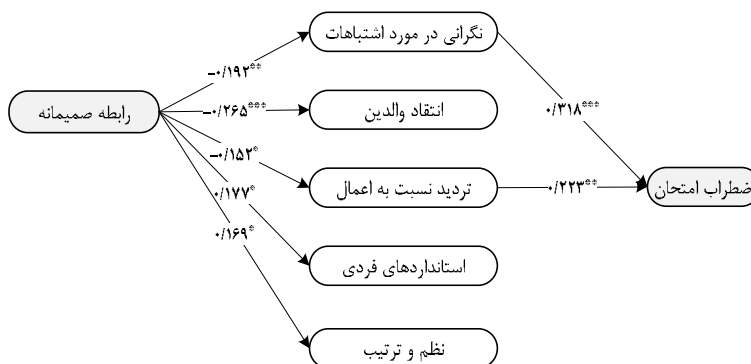

جدول 6: نتایج رگرسیون چندگانه متغیر درون‌زاد (اضطراب امتحان) از روی متغیر برون‌زاد (بیوند والدینی، فرم پدر) و متغیر واسطه‌ای (کمال‌گرایی)

β	F	R ²	R	متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک
0/088				رابطه صمیمانه	اضطراب امتحان
0/315***				نگرانی در مورد اشتباهات	
-0/003	6/891***	0/206	0/454	انتقاد والدین	
0/222*				تردید نسبت به اعمال	
-0/059				استانداردهای فردی	
-0/015				انتظارات والدین	
-0/009				نظم و ترتیب	
0/024				تلاش برای وابستگی	
0/299*				نگرانی در مورد اشتباهات	
-0/036	6/638***	0/200	0/447	انتقاد والدین	
0/277**				تردید نسبت به اعمال	
-0/049				استانداردهای فردی	
-0/016				انتظارات والدین	
-0/002				نظم و ترتیب	
-0/028				بی‌تفاوتی	
-0/306***				نگرانی در مورد اشتباهات	
-0/023	6/643***	0/200	0/447	انتقاد والدین	
-0/227**				تردید نسبت به اعمال	
-0/055				استانداردهای فردی	
-0/014				انتظارات والدین	
-0/008				نظم و ترتیب	
0/074				تشویق به استقلال	
0/308**				نگرانی در مورد اشتباهات	
-0/045	6/828***	0/204	0/452	انتقاد والدین	
0/209**				تردید نسبت به اعمال	
-0/049				استانداردهای فردی	
-0/012				انتظارات والدین	
-0/005				نظم و ترتیب	

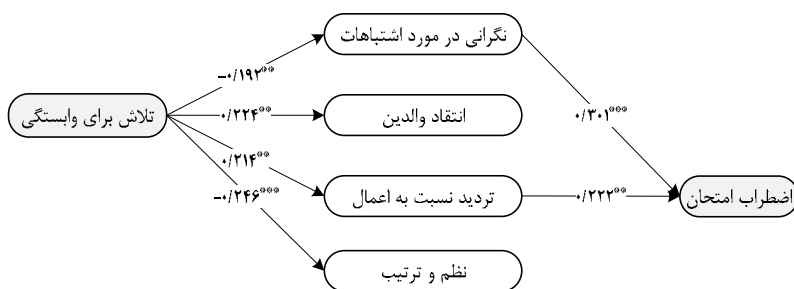
* P< 0/05, **P< 0/01, ***P<0/001

مقایسه داده‌های جدول‌های 5 و 6 نشان می‌دهد که با وارد کردن متغیر واسطه‌ای (کمال‌گرایی) متغیر برونزاد (پیوند والدینی، فرم مادر و فرم پدر)، قدرت پیش‌بینی یا میزان تبیین واریانس تمام متغیر درونزاد (اضطراب امتحان) افزایش می‌یابد. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که ورود متغیرهای واسطه‌ای، ضرایب β متغیر برونزاد، کاهش یافته است. این افزایش قدرت تبیین واریانس و کاهش ضرایب β متغیر برونزاد حاکی از نقش تعدیل‌گری متغیر کمال‌گرایی در مورد پیوند والدینی، فرم مادر و فرم پدر و اضطراب امتحان می‌باشد. نتایج تحلیل‌های مربوط به جدول‌های 3 تا 6 در قالب نمودار تحلیل مسیر در شکل‌های 1 تا 8 قابل مشاهده است. در این نمودار تنها متغیرها و مسیرهای معنادار از نظر آماري ترسیم شده است و بر روی هر مسیر شاخص ضریب مسیر β مشخص شده است.

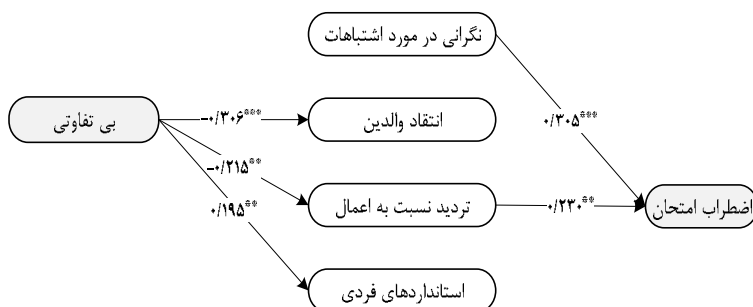

شکل 1: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم مادر - رابطه صمیمانه) و کمال‌گرایی بر اضطراب امتحان

با توجه به اطلاعات شکل 1 رابطه صمیمانه فرم مادر دارای پنج اثر مستقیم (سه اثر منفی بر نگرانی در مورد اشتباهات، انتقاد والدین، تردید نسبت به اعمال و دو اثر مثبت بر استانداردهای فردی و نظم و ترتیب) بر خرده‌مقیاس‌های متغیر کمال‌گرایی و دو اثر غیر مستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس‌های نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال می‌باشد.

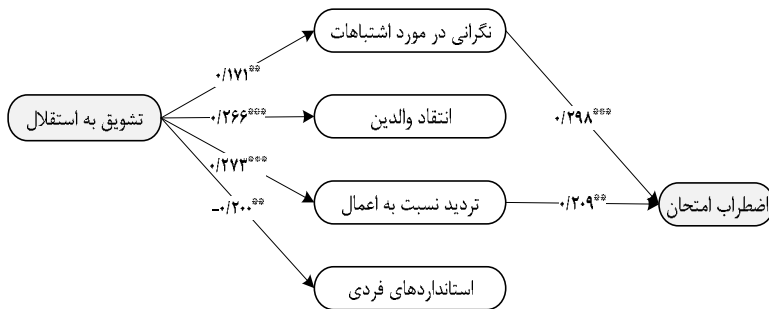
شکل 2: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم مادر - تلاش برای وابستگی) و کمال‌گرایی بر اضطراب امتحان

شکل 3: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم مادر - بی تفاوتی) و کمال‌گرایی بر اضطراب امتحان

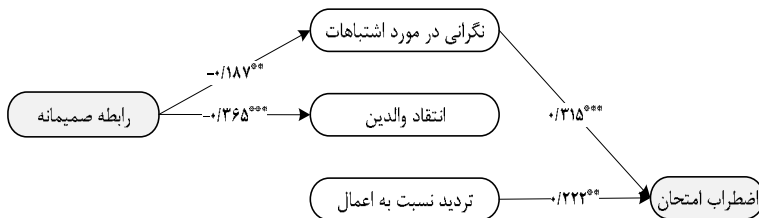
با توجه به شکل 2 تلاش برای وابستگی فرم مادر دارای چهار اثر مستقیم (سه اثر مثبت بر نگرانی در مورد اشتباهات، انتقاد والدین، تردید نسبت به اعمال و یک اثر منفی بر نظم و ترتیب) بر خرده‌مقیاس‌های متغیر کمال‌گرایی و دو اثر غیرمستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس‌های نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال می‌باشد.

با توجه به شکل 3 بی‌توجهی فرم مادر دارای سه اثر مستقیم (دو اثر منفی بر انتقاد والدین و تردید نسبت به اعمال و یک اثر مثبت بر استانداردهای فردی) بر خرده‌مقیاس‌های متغیر کمال‌گرایی و یک اثر غیرمستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس تردید نسبت به اعمال می‌باشد.

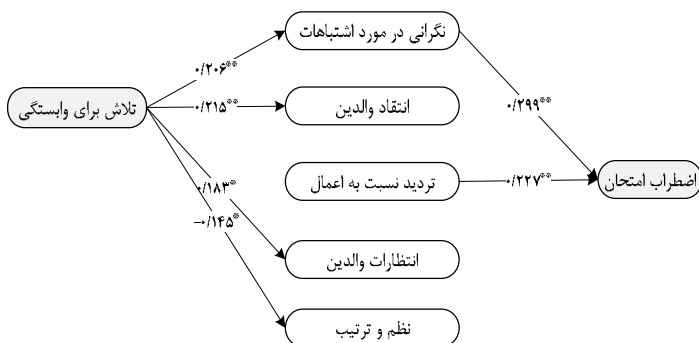

شکل 4: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم مادر - تشویق به استقلال) و کمال گرایی بر اضطراب امتحان

با توجه به شکل 4 تشویق به استقلال در فرم مادر دارای چهار اثر مستقیم (سه اثر مثبت بر نگرانی در مورد اشتباهات، انتقاد والدین، تردید نسبت به اعمال) بر خرده-مقیاس‌های متغیر کمال گرایی و دو اثر غیرمستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس‌های نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال می‌باشد.

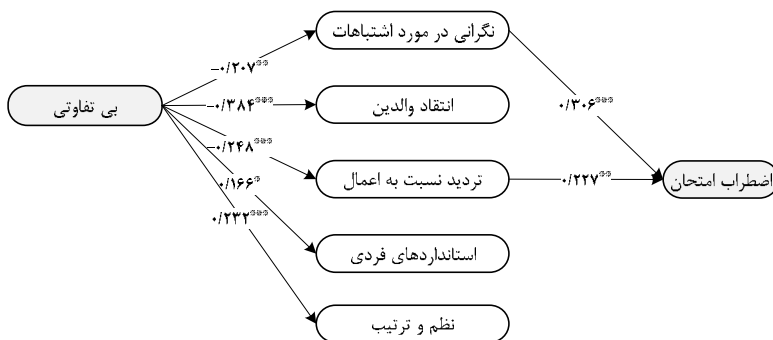
شکل 5: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم پدر - رابطه صمیمانه) و کمال گرایی بر اضطراب امتحان

شکل 6: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم پدر - تلاش برای وابستگی) و کمال‌گرایی بر اضطراب امتحان

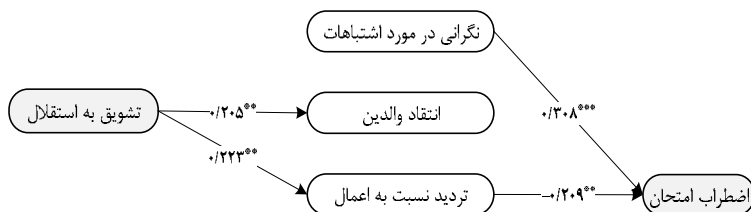
با توجه به شکل 5 رابطه صمیمانه در فرم پدر دارای دو اثر مستقیم (یک اثر مثبت بر انتقاد والدین و یک اثر منفی بر نگرانی در مورد اشتباهات) بر خرده‌مقیاس‌های متغیر کمال‌گرایی و یک اثر غیرمستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس نگرانی در مورد اشتباهات می‌باشد.

با توجه به شکل 6 تلاش برای وابستگی در فرم پدر دارای چهار اثر مستقیم (یک اثر منفی بر نظم و ترتیب و سه اثر مثبت بر نگرانی در مورد اشتباهات، انتقاد والدین و انتظارات والدین) بر خرده‌مقیاس‌های متغیر کمال‌گرایی و یک اثر غیرمستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس نگرانی در مورد اشتباهات می‌باشد.

شکل 7: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم پدر - بی تفاوتی) و کمال‌گرایی بر اضطراب امتحان

با توجه به شکل 7 بی‌تفاوتی در فرم پدر دارای پنج اثر مستقیم (دو اثر منفی بر نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال و سه اثر مثبت بر استانداردهای فردی، انتقاد والدین و نظم و ترتیب) بر خرده‌مقیاس‌های متغیر کمال‌گرایی و دو اثر غیرمستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس‌های نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال می‌باشد.

شکل 8: دیاگرام مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پیوند والدینی (فرم پدر - تشویق به استقلال) و کمال‌گرایی بر اضطراب امتحان

با توجه به شکل 8 تشویق به استقلال در فرم پدر دارای دو اثر مستقیم (دو اثر مثبت بر تردید نسبت به اعمال انتقاد والدین) بر خرده‌مقیاس‌های متغیر کمال‌گرایی و یک اثر غیرمستقیم و منفی بر اضطراب امتحان از طریق خرده‌مقیاس تردید نسبت به اعمال می‌باشد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد، از آنجایی که متغیرهای برونزاد به طور مستقیم با متغیر درونزاد رابطه نداشته‌اند پس متغیر واسطه‌ای کمال‌گرایی در این پژوهش نقش واسطه‌گر داشته است.

با توجه به دیاگرام حاصل از تحلیل مسیر، اثرهای مستقیم و غیرمستقیم و کل متغیرهای برونزاد بر متغیرهای درونزاد در جدول 7 قابل مشاهده است. نتایج جدول نشان می‌دهد که کمال‌گرایی در بیشتر روابط بین پیوند والدینی و اضطراب نقش واسطه‌گری ایفا می‌کند.

جدول 7: میزان تأثیر مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

اضطراب امتحان

متغیر پیش‌بین	فرم	اثر مستقیم	متغیر رابط	اثر غیرمستقیم	اثر کل	متغیر ملاک
رابطه صمیمانه	مادر	---	نگرانی در مورد اشتباهات	-0/061	-0/095	اضطراب امتحان
	پدر	---	تردید نسبت به اعمال	-0/034	-0/059	
تلاش برای وابستگی	مادر	---	نگرانی در مورد اشتباهات	-0/058	-0/011	اضطراب امتحان
	پدر	---	تردید نسبت به اعمال	0/048	0/062	
بی تفاوتی	مادر	---	نگرانی در مورد اشتباهات	-0/049	-0/049	اضطراب امتحان
	پدر	---	تردید نسبت به اعمال	-0/063	-0/119	
تشویق به استقلال	مادر	0/185	نگرانی در مورد اشتباهات	0/051	0/293	اضطراب امتحان
	پدر	---	تردید نسبت به اعمال	0/057	-0/047	

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی نقش واسطه‌گری کمال‌گرایی در روابط بین پیوند والدینی و اضطراب امتحان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیضا صورت گرفت. یافته‌های به دست آمده از تحلیل مسیر متغیرها نشان‌دهنده این بود که شیوه تأثیرگذاری مادر و پدر به واسطه کمال‌گرایی فرزندان بر اضطراب امتحان آنها در مواردی مشابه و در مسیرهایی متفاوت است. الگوهای تأثیرگذاری پدر و مادر از طریق خرده‌مقیاس‌های مختلف کمال‌گرایی و اضطراب امتحان به تفکیک مورد بحث قرار خواهد گرفت.

رابطه صمیمانه: نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که رابطه صمیمانه پدر و مادر با واسطه‌گری نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال بر روی اضطراب امتحان اثر غیرمستقیم و منفی دارد. این یافته نشان می‌دهد که خانواده‌هایی که دارای رابطه صمیمانه هستند و رفتاری دوستانه و گرم با فرزندان خود دارند، نسبت به نگرانی‌ها و تردیدهای فرزندشان با انعطاف بیشتری برخورد کرده و با درک کردن و گفتگو کردن با فرزندشان سعی در پائین آوردن این نگرانی‌ها و بالطبع کاهش اضطراب امتحان در آنها می‌شوند. به عبارت دیگر، آنها سعی دارند تا با برخورد مناسب در موقعیت‌های اضطراب-آور مانند اضطراب امتحان در دوران تحصیل با انتقال آرامش محیطی آرام‌تر را برای فرزندان فراهم سازند. این نتیجه با پارکر (1979، 1981، 1982 و 1986)، مرسکی و

همکاران (1987)، لئون و لئون (1990)، سیلاو و همکاران (1991) و چامبرز و همکاران (2004) همسو بوده است.

تلاش برای وابستگی: نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان‌دهنده این مطلب است که تلاش برای وابستگی پدر اثری غیرمستقیم و مثبت از طریق واسطه‌گری نگرانی در مورد اشتباهات بر روی اضطراب امتحان دارد. این امر نشان می‌دهد که پدرانی که سعی دارند نظارت کاملی بر اعمال فرزندان خود داشته باشند، باعث وابستگی آنها شده و در نتیجه مانع از استقلال و تصمیم‌گیری فرزندان می‌شوند. رفتار "تلاش برای وابستگی" از سوی پدر و مادر با برداشتهای متفاوتی از سوی فرزندان صورت می‌گیرد، چون حمایت افراطی از سوی پدر زمینه را برای افزایش اضطراب فراهم می‌سازد و حال آنکه ارزیابی فرزندان از حمایت مادر (در همان سطح پدر)، در سطح ایده‌آل قرار داشته و پیش‌بینی‌کننده کاهش اضطراب امتحان خواهد بود. طبیعتاً مادر در روابط خانوادگی نقش پررنگ‌تری ایفا کرده و برخوردهای جزئی‌تر با فرزندان دارد. فرزندان نه تنها این حمایت را افراطی نمی‌پندارند بلکه مطابق با انتظارات آنها، حمایت بیشتری را از مادر می‌طلبند. این نتیجه با پارکر (1979، 1981، 1982 و 1986)، مرسکی و همکاران (1987)، لئون و لئون (1990)، سیلاو و همکاران (1991) و چامبرز و همکاران (2004) همسو بوده است.

بی‌توجهی: اثر غیرمستقیم و منفی بی‌تفاوتی پدر و مادر که با واسطه‌گری نگرانی در مورد اشتباهات و تردید نسبت به اعمال بر روی اضطراب امتحان در این پژوهش نشان‌دهنده این مسأله است که هر چه والدین بی‌تفاوت‌تر و طردکننده‌تر نسبت به فرزندان‌شان عمل کنند، چون در واقع با این عملکرد مسئولیت همه جوانب زندگی را به‌طور غیرطبیعی به فرزندان واگذار می‌کنند و چون تردید و نگرانی در فرزندان در همه ابعاد مختلف از جمله بعد تحصیلی وجود خواهد داشت، در نتیجه زمینه را برای افزایش اضطراب امتحان فراهم می‌کنند.

تشویق به استقلال: رفتار "استقلال خواهی" نیز از سوی فرزندان به گونه متفاوتی برای والدین ارزیابی می‌شود. به این صورت که تشویق به استقلال پدر با واسطه‌گری تردید نسبت به اعمال در فرزندان اثری غیرمستقیم و منفی داشته که نشان‌دهنده این موضوع است که اضطراب امتحان را کاهش می‌دهد. در واقع درک این رفتار پدر از سوی فرزندان بازگوکننده احساس اعتماد پدر به فرزندان است. در صورتی که درک این

رفتار مادر از سوی فرزندان، چون با حمایت و عواطف بیشتری آمیخته است، دارای اثر مستقیم، غیرمستقیم و مثبت بر اضطراب امتحان می‌باشد. اگر مادر رفتار استقلال‌خواهی خود را به گونه افراطی از فرزندان خود بخواهد، به‌طور ضمنی این احساس را به فرزندان منتقل می‌کند که با آنها با کاهش رفتار عاطفی و هیجانی روبرو هستند، در نتیجه ارزیابی از حمایت مادر به حداقل می‌رسد و نگرانی و تردید فرزندان فرزندان افزایش یافته و در نهایت اضطراب امتحان در آنها بالا می‌رود. دلیل این امر آن است که حضور بیشتر مادر در تعاملات والد-فرزندی، انتظارات متفاوتی از والدین را در فرزندان پرورش می‌دهد.

نتایج حاکی از آن است که در بسیاری از روابط والد-فرزندی نه تنها پدر نقش تأثیرگذاری در آینده فرزندان خواهد گذاشت بلکه گاهی اوقات عملکرد مهم‌تری در مقایسه با مادر دارد. با جدی‌تر گرفتن نقش پدر در روابط خانوادگی، والدین می‌توانند بستری مناسب‌تر برای رشد و تربیت فرزندان فراهم کنند. مراکز مشاوره مدارس و دانشگاه‌ها از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای گروه‌های هدف می‌توانند اطلاعات تربیتی را به خوبی منعکس کرده و گامی مؤثر در جهت بهبود روابط خانوادگی، بردارند.

منابع

- آقائی، الهام. عابدی، احمد. جمالی پاقلعه، سمیه (1391)، فراتحلیل اثربخشی مداخلات شناختی-رفتاری در کاهش اضطراب امتحان در ایران. مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران، سال هجدهم، شماره 1. صص 3-12.
- ابوالقاسمی، عباس. اسدی مقدم، عزیزه. نجاریان، بهمن. شکرکن، حسین. ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش اضطراب امتحان. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. صص 61-74.
- برک، لوراای (1385)، روانشناسی رشد (ترجمه یحیی سید محمدی). جلد 2. تهران: نشر ارسباران.
- بهزادی، بهناز. سروقد، سیروس. سیامک، سامانی (1390)، تحلیل عامل تأییدی بر نسخه فارسی مقیاس پیوند والدینی پارکر. مجله روش‌ها و مدل‌های روانشناختی. دوره دوم. شماره ششم. صص 81-98.
- بیطرف، شبنم. شعیری، محمدرضا. حکیم جواد، منصور (1389)، هراس اجتماعی، سبک‌های والدگری و کمال‌گرایی. مجله روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی. سال هفتم. شماره 25. صص 75-82.
- خرمی‌راد، اشرف. ارسنگ، شهرام. احمری طهران، هدی. دهقانی، حکیمه (1392)، ارتباط هوش معنوی با اضطراب امتحان در دانشجویان پرستاری و مامایی: کاربرد تحلیل مسیر. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. سال سیزدهم، شماره 4. صص 1-10.
- رضانی، ولی‌الله. شمس اسفندآباد، حسن و طهماسبی، شهرام (1386). بررسی پیامدهای هیجانی سبک‌های دلبستگی در دانشجویان. مجله پژوهش در سلامت روانشناختی، صص 39-47.
- شریفی درآمدی، پرویز. نیکنام، ماندانا. گیوه‌چی، الناز (1390)، بررسی رابطه کمال‌گرایی مادران و دختران: پدیده انتقال بین نسلی. فصلنامه خانواده‌پژوهی. شماره 28. صص 479-492.
- علیزاده صحرایی، امهانی. خسروی، زهره. بشارت، محمدعلی (1388)، رابطه کارایی خانواده با کمال‌گرایی مثبت و منفی در دانش‌آموزان شهرستان نوشهر. فصلنامه خانواده‌پژوهی. سال پنجم. سال 17. صص 43-56.
- غفارثمر، رضا. شیرازی زاده، محسن (1390)، ارتباط بین کمال‌گرایی، اضطراب و دست‌یافت‌مهارت خواندن در انگلیسی به عنوان زبان خارجی: مطالعه‌ای در

- روانشناسی به عنوان یادگیری زبان. فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی. صص 2-19.
- غفاری، ابوالفضل. ارفع بلوچی، فاطمه (1390)، رابطه انگیزش پیشرفت و خودپنداره تحصیلی با اضطراب امتحان در دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد. پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره (مطالعات تربیتی و روان‌شناسی). سال اول، شماره دوم، صص 121-136.
- فیست، جس. فیست، گریگوری جی (1387)، نظریه‌های شخصیت (ترجمه یحیی سیدمحمدی). تهران: نشر روان.
- قربانی، نیما (1382)، روان‌درمانگری پویشی کوتاه مدت. تهران: انتشارات سمت.
- ماردپور، علیرضا. نجفی، محمود. رفعت ماه، مرضیه (1391)، مقایسه اثربخشی روش‌های درمانی حساسیت‌زدایی منظم، مهارت‌های مطالعه و روش ترکیبی در کاهش اضطراب امتحان. مجله روانشناسی بالینی. سال چهارم. شماره 1 (پیاپی 13). صص 55-64.
- مینوچین، سالوادور (1370)، خانواده و خانواده‌درمانی (ترجمه باقر ثنائی). تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
- Abolghasemi A, Asadi-Moghadam A, Nadjarian B, Shokrkon H. (1996), Build and validate a scale to measure anxiety in the third grade students in middle school of Ahwaz. *J Educ Psy*; 3: 61-74.
- Abolghasemi A. (2002), Assessment of anxiety and epidemiological efficacy of treatment methods in reducing test anxiety middle school [Dissertation]. Ahwaz: Shahid Chamran University. [Persian].
- Anshel, M. H., Weatherby, N. L., Kang, M., & Watson, T. (2009), Rasch calibration of a unidimensional perfectionism inventory for sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 10, 210-216.
- Baron, R. A., & Byrne, D. (1994), *Social Psychology*. New York: Allyn & Bacon, Inc.
- Blatt, S. (1995), "The destructiveness of perfectionism". *American Psychologist*. 50, 1003-1020.

-
- Bowlby, J. (2005), *The making and breaking of affection bonds*. New York. Rutledge.
  - Burns, D. (1980, November), "The perfectionist" self-script for self-defeat. *Psychology Today*, 34, 51.
  - Britty, A. Weiner, Joun, S. Carton. (2012), Avoidant coping: A mediator of maladaptive perfectionism and test anxiety. *Personality and Individual Differences*. 52, 632-636.
  - Chambers, JA. Power, KG. Durham, RC. (2004), Parental styles and long-term outcome following treatment for anxiety disorders. *ClinPsychol Psychotherapy*, 11; 187-198
  - Cook, L. C., & Kearney, C. A. (2009), Parent and youth perfectionism and internalizing psychopathology. *Personality and Individual Differences*. 46, 325-330.
  - Faravelli C, Panichi C, Pallanti S, Paterniti S, Grecu LM and Rivelli S.(1991), Perception of early parenting in panic and agoraphobia. *ActaPsychiatraScand*; 84:6-8.
  - Fellet. G. L. & Hewitt, P. L. (Eds.). (2002), *Perfectionism: Theory, research, and treatment*. Washington, DC: American Psychological Association.
  - Fellet. G. L.; P. L. Hewitt; K. Blankstein & S. O'Brien. (1991), "Perfectionism and learned resourcefulness in depression and self-esteem". *Personality and Individual Differences*. 12(1), 61-68.
  - Frost, R. O., Marten, P. A., Lahart, C., & Rosenblate, R. (1990)., The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and reaserch*, 14, 449-468.
  - GulKapci, E. Kucuker, S. (2006), The parental Bonding Instrument: Evaluation of its psychometric properties with Turkish university students. *Turk psikiyatriDergisi*, 17 (4), 1-10.
  - Hong E, Karstensson L. Antecedents of state test anxiety. *Contemp Educ Psychol*. 2002; 27: 348- 367.

- Holender, M. H. (1978), "Perfectionism, a neglected personality trait". *Journal of Clinical Psychiatry*, 39, 384.
- Kawamura, K. Y.; S. L. Hunt, r. O. Frost & P. M. DiBartolo. (2001), "Perfectionism, anxiety, and depression: Are the relationship independent?" *Cognitive Therapy and reaserch*, 25, 291-301.
- Kobori Osamu, Michiko Yoshie, Kazutoshi Kudo, Tatsuyuki Ohtsuki. (2011), Trait and cognitions of perfectionism and their relation with coping style, effort, achievement and performance anxiety in Japanese musicians. *Jurnal of anxiety disorder*. 25 (5), 674-679.
- Leon CA, Leon A.(1990), Panic Disorder and Parental Bonding. *Psychiatric Annuls* ;20 (9):503-508.
- Mackinnon AJ, Henderson AS, Scott R, and Dancan-dones P. (1989), The parental bonding Instrument (PBI): an epidemiological study in a general population sample. *Psychomed*.
- Merskey H, Lau CL, Russell ES, Brooke RI, James M, Laprano S, Neilsen J,Tilsworth RH.(1987), Screening for psychiatric morbidity. The pattern of psychological illness and premorbid characteristics in four chronic pain populations. *Pain*; 30 141-157.
- Neumiester, K. L. S. (2002), Perfectionism in gifted college student: Family influences and implications for achievement. Unpublished doctoral dissertation, university of Athens, Athens.
- Parker G.(1979), Reported parental characteristics of agoraphobics and social phobics. *Br J Psychiatry*; 135:155-160.
- Parker G.(1981), Parental representations of patients with anxiety neurosis. *ActaPsychiatr Scand*; 63:33-36.
- Parker G.(1982), Parental representations and affective symptoms: Examination for a hereditary link.*Br J Med Psychology*; 55:57-61.

-
- Parker G.(1986), Validating an experiential measure of parental style: the use of a twin sample. *ActaPsychiatrScand*; 73:22-27.
  - Persones, T. (2008), Test anxiety in high achieving students: A mixed-methods study. University of Alberta.
  - Ram, A. (2005), The relationship of positive and negative and negative perfectionism to academic Achievement, motivation, and well-being in tertiary studens. Unpublished master Thesis, university of Canterbury, New Zealand.
  - Richman JA and Flaherty JA.(1990), Gender differences in Medical Student Distress: Contributions of Prior Socialization and Current role-Related Stress. *Social Science Medicine*;30(7);777-787.
  - Sarason IG. Introduction to the study of test anxiety. (1980), *Test anxiety: Theory, research, and applications*. Hillsdale New Jersey: Lawrence Erlbaum;: 3-14.
  - Silove D, Parker G, Hadzi-Pavlovic D, Manicavasagar V and Blaszczyński A.(1991), Parental representations of patients with panic disorder and generalised anxiety disorder.*Br J Psychiatry*;159:835-841.
  - S.G.Giakoumakia, P.Roussosb, c, C.Zourarakib, E.Spanoudakisb, M. Mavrikakia,E.M. Tsapakisd, e,P. Bitsiosb.(2013), Sub-optimal parenting is associated with schizotypic and anxiety personality traits in adulthood. *European Psychiatry*. 28, 4, 254–260.